

In srebrne vitke ceste,
gladke poti in stezice
od svetnika do svetnice,
od svetnice do Trojice.
(*Závrh nad Šentrupertom*)

Čudovita simfonija, simfonija barv in zvokov v naravi Maistru vzbudi ustrezno pesniško besedo, polno, zvonko, plastično in barvito. Iz te skladnosti je nastala njegova najboljša poezija. Pričevalci zatrjujejo, da jo je tudi sam prepoznal za svojo najbolj uspešno. Njegova pesem je doživljala pozornost javnosti in stroke tudi kasneje, predvsem ob jubilejih, povezanih z Maistrom ali njegovim delovanjem. Ko so leta 1988 v Mariboru odkrili Maistrov spomenik, je Založba Obzorja izdala *Pesmi Rudolfa Maistra*, ki jih je izbral Fran Zadravec. Zadravec je napisal tudi daljšo spremno besedo z analizo Maistrove poezije. Priznava ji pozitivne lastnosti in takole sodi o njej: »Po njej veje odporen, čvrst in zdrav svobodoljubni duh. Je dragocen kulturni dokument neuklonljivega, dostojanstvenega moža in narodnega junaka.«

Živa, zdrava in navdihujoča je Maistrova poezija še zmeraj, tudi ob stoletnici njenega rojstva.

Viri in literatura

- Rudolf Maister: *Kitica mojih*. Maribor: Tiskovna založba, 1929: Mariborska tiskarna, 80 str.
- Rudolf Maister: *Kitica mojih*. /Posodobljena izdaja iz leta 1929/ Ljubljana: Založništvo Jutro: Založba Koščak v sodelovanju z Društvom general Maister, 2003 (Prosvetna knjižnica).
- Fran Albreht: R. Maister, *Kitica mojih*. Ljubljanski zvon 49/1929, št. 11, str. 686–688.
- Silvester Škerl: R. Maister: *Kitica mojih*. Slovenec 57/1929, št. 229, str. 7.
- Rudolf Maister: *Kitica mojih*. Mariborski večernik Jutra, 1. 10č. 1929, str. 8.
- Alojzij Peterlin: R. Maister: *Kitica mojih*. Odmevi 1/1930, 125–126.
- Janko Glazer: Rudolf Maister Vojanov kot pesnik. Kronika slovenskih mest 1/1934, št. 4, str. 264–266.
- Rudolf Maister - Vojanov: *Pesmi*. Izbral in spremno besedo napisal Franc Zadravec. Maribor: Obzorja, 1988.
- Bruno Hartman: Rudolf Maister. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1989. Znameniti Slovenci.
- Bruno Hartman: Rudolf Maister: general in pesnik. Ljubljana: DZS: Mladinska knjiga, 1998.

ZVONKA IN BARVITA PESNIŠKA BESEDA

Biti pesnik ali pisatelj je bil mamljiv in visokoleteč sen slovenske mladine zadnjih desetletij 19. stoletja. Najbolj sijoči pesniški zvezdi, ki sta začarali mlade rodove, sta bila Simon Gregorčič in Anton Aškerc. Tudi Rudolf Maister je že v zgodnji mladosti kazal zanimanje za leposlovno pisanje. Za pesnikovanje ga je motiviralo tudi domače okolje. Mama je bila iz družine, v kateri so veliko brali, razvila pa se je tudi v dobro pripovedovalko in pravljíčarko, teta Matilda, ki jo je obiskoval na Uncu, pa se je redno oglašala v *Vrtcu*, listu za otroke in mladino. Podjetni mladenič je tako že pri petnajstih letih v četrtem razredu gimnazije v Kranju izdajal svoj dijaški rokopisni list *Inter nos* in v njem objavil pripoved o Francozih, različico babičinega pripovedovanja o Napoleonovih časih na Kranjskem. Naslednje leto mu je uspelo v *Vrtcu* objaviti kratko črtico prav o tej babici, ki je poznala toliko zgodb iz francoskih časov. Tudi po prehodu na ljubljansko gimnazijo je ustanovil svoje rokopisno literarno glasilo *Večernica*.

Za njegovo intelektualno rast in pesniško ustvarjalnost je bilo pomembno srečevanje in sodelovanje s člani društva Zadruga, ki so ga jeseni 1892 ustanovili iskrivi in nadarjeni ljubljanski dijaki, med njimi Ivan Cankar, Dragotin Kette, Lojz Kraigher, Oton Župančič in drugi. Zaradi odhoda na dunajsko kadetnico je bilo Maistrovo osebno druženje z združani le občasno, pretežno pa le dopisovalno, a ga je vendarle močno zaznamovalo. Vse življenje je čutil pripadnost tej generacijski skupini. Pristrčno prijateljstvo ga je v mladosti vezalo zlasti z Dragotinom Kettejem, kasneje pa z Otonom Župančičem, s katerim sta prijateljevala do generalove smrti. Vpisi v Maistrovo spominsko knjigo pa izpričujejo še številne druge obiskovalce, znanke in sodelavce, ne le literate, tudi znanstvenike in politike.

Njegove prve natisnjene pesmi so bile objavljene v dijaških listih. Ko je bil Rudolf Maister že častnik, se je oglasil kot pesnik leta 1898 v *Ljubljanskem zvonu* in ostal občasni sodelavec revije do konca svojih dni. »Njegove temeljne pesniške teme tja do polovice prvega desetletja 20. stoletja so bile veselje do življenja, do ljubezni – od eterične do kupljive – do vina, uživanja brez predsodkov in brez moralnih zadržkov,« meni dr. Bruno Hartman. Ta poezija pa vendarle ne izkazuje le lahkotnega bonvivanskega občutja mladega avstrijskega oficirja, temveč tudi bojevito vitalnost in korajžo, pa tudi pokončno slovenskost.

Prva Maistrova pesniška zbirka s preprostim naslovom *Poezije* je izšla leta 1904, ko je bil star 30 let. To je bilo predporočno vezilo izvoljenki Marici Stergerjevi. Pesniška knjižica je razdeljena na štiri dele. Prvi del je že s podnaslovom posebej posvečen njej – *Marici*, drugi obsega balade in romance, tretji fantovske pesmi in četrti sonete. Gre za konvencionalno poezijo, spretno in dopadljivo

verzifikacijo, ki pa se zgleduje po avtorjih s konca 19. stoletja in ne dosega vitalizma, izvirnosti, izrazne moči, modernosti in svežine sočasne moderne poezije Cankarja, Ketteja, Murna in Župančiča.

Po izidu pesniškega prvenca se je Rudolf Maister le redko oglašal v literarnih revijah, vendar so njegovi pesemski prispevki postajali opazno resnobnejši, tehtnejši in tudi formalno bolj dodelani. Družinsko življenje in premestitev v Przemysl sta zavrla njegovo pesniško ustvarjanje. Po zdravljenju na Hvaru, v Egiptu in ponovno v Dalmaciji pa se je njegova pesem odvrnila od lahkotnega in osebnega uživanja ter se odprla predvsem skupnosti – narodu.

General Rudolf Maister je svojo drugo pesniško zbirko z naslovom *Kitica mojih* izdal šele leta 1929 pri Tiskovni založbi v Mariboru. Vsebina je skrbno pretehtana in izbrana, obseg pa dokaj skromen. Pesmi so tematsko in motivno razmeščene v štiri sklope. Prvi – *Nazaj pa jih ni* – prinaša osem pesmi iz vojnih časov, v drugem – *O, jaz ne spim* – razmišlja o izgubljeni Koroški in Primorski, v tretjem – *Oj, ti naša zemlja sveta* – pesniško upodablja duh in lepote slovenske krajine in ljudi, v zadnjem delu naniza štiri pripovedne pesmi z motivi iz slovenske kulturne zgodovine. Pesniška knjiga, po obsegu (80 strani) dokaj skromna, izkazuje avtorjev skrben izbor iz besedil, ki jih je ustvaril od leta 1910 do leta 1925 in objavil v periodičnem tisku.

Primerjava besedil v knjigi z objavami v periodiki izkazuje številne avtorjeve intervencije. »Pesnik je kritično pregledal svojo pesniško žetev in se odločil za nekakšen antologijski izbor. Odrekel se je gostobesednosti in kopičenju podob. Izbrane pesmi je zato ponekod upesnil na novo. Navadno jih je krčil ali pa se odločil (zlasti v pripovednih pesmih) za dramatično napet, slikovitejši pesniški izraz. S takšnim spreminjanjem je nekaterim pesmim dal drugačno sporočilnost, tudi z novimi naslovi. Odločal se je za nove pridevke, drugačne podobe, drugačno rimo ali ritem, vse v prizadevanjih za dognano pesem. Največkrat so ti posegi pesem izboljšali.« (Hartman, 1998)

Predvsem pesmi iz cikla *Oj, ti zemlja naša sveta* so spodbudile celo vrsto slovenskih skladateljev, da so jim ustvarili tudi glasbene podobe, ki so še danes žive in navdihujoče. Maistrove pesmi so podlaga številnim zborovskim skladbam, predvsem za moške zборе, ki so jih podpisali ugledni slovenski umetniki: Emil Adamič, Fran Gerbič, Vasilij Mirk, Gojmir Krek, Ferdo Juvanec, Josip Procházka, Franc Premrl, Adolf Groembling in še kateri. Njihove uglasbitve so pripomogle, da so nekatere med njimi ponarodele, npr. *Kazen (Tam gori za našo vasjo)* in *Završki fantje* Emila Adamiča ter *Rožmarin* Ferda Juvanca. Emil Adamič je na pobudo Maistrovega prijatelja, notarja Franja Štupice, leta 1930 uglasbil celoten cikel *Slovenske gorice*. Posvetil ga je vsem slovenskogoriškim pevcem.

Zbirka je ob izidu leta 1929 doživela v kulturni javnosti dokaj veliko pozornost in priznavalen sprejem. Recenzije in poročila o njej so izšli v osrednjih literarnih revijah in splošni periodiki. Napisali so jih tedanji ugledni pesniki in kritiki, med njimi Fran Albreht, Silvester Škerl in drugi.

Fran Albreht je v *Zvonu* zapisal, da so »te Maistrove pesmi dragocene in pomembne ne toliko kot polnovredne umetnine, temveč v prvi vrsti kot izraz njegove človeške osebnosti«. Nekoliko kasneje pa mu je vendarle priznal tudi umetniško moč, zlasti takrat, ko pesnika lepota domače zemlje »včasih tako omami, da mu narekuje žive in plastične primere, ki so med najdragocennejšimi v knjigi«. Kot primera takih mest navaja pesmi *Bojno znamenje* in *Péča*.

V *Slovincu* je izid zbirke pozdravil Silvester Škerl. Poudaril je, da se je Maister oglasil z novo samostojno zbirko šele celih 25 let po prvi, a opozoril, da so te pesmi mlajše, bolj žive in bolj sproščene kot tiste, ki jih je pisal kot mladenič. »Sveže, dišeče in mlade kipijo od prešernosti, mladeniške, fantovske šegavosti, kakor priliči vojaku najčistejšega kova.« Najbolj tehten in najčistejši je po njegovem mnenju razdelek *Oj, ti naša zemlja sveta*, močno tudi poudarja Maistrovo patriotično čustvo. Pohvalil je tudi pesnikov jezik, ki je »neprisiljen, sočen, metafore krepke in barvite«. V svoji estetski sodbi meni, da je vendarle Maister še »pesnik stare sorte, še ga mamijo domorodni glasovi, že nekoliko zastarela preprostost«. Toda to se mu zdi prej prednost kot pomanjkljivost, ker se po njegovem »Maister razlikuje od neaktivne, nepregledne in lenobne poezije, ki nam že dolgo velja kot edina možna lirika in smo je – kar priznajmo – že do grla siti. Morda je v tem razlog, da smo Maistrove knjige tako veseli.« Škerl, ki je bil tudi sam založnik in urednik, je opazil visoko tehnološko profesionalnost knjižnega izdelka ter pohvalil lepo opremo in kvaliteten papir.

Najbolj se je zbirke razveselil Maistrov bojni in literarni soborec, mariborski pesnik Janko Glazer, ki jo je nekaj let po izidu tudi temeljito in poglobljeno analiziral (*Kronika slovenskih mest*, 1934). Poudaril je, da je v desetletjih po prvi zbirki Maistrov pesniški obraz dobil bistveno drugačne, resnejše poteze. To ni bila več nekdanja anakreontika, ampak nova pesem, poglobljena v čustvu in tehtnejša po vsebini. Domovina, boj za njeno svobodo, ljubezen do njene kulture in lepote postanejo in ostanejo odslej vodilni motivi Maistrove poezije. Predvsem boj za svobodo, ki je tako pristno čustveno in duhovno skluden z njegovo vojaško in politično aktivnostjo.

Že v *Matjaževem sonetu*, ki je izšel v *Ljubljanskem zvonu* 1. oktobra 1912, torej tik pred začetkom osvobodilnih balkanskih vojn, pesnik preroško poziva spečega narodnega junaka, naj vstane:

Zdaj tvoj je dan

— zavihti meč jeklen,

da se zarije v kri in dob zelen!

V sonetu *Mi* (*Ljubljanski zvon* 1913) poznejši odločni borec in mož dejanja s trpkostjo ugotavlja, da Slovenec še vedno samo čaka Mesije, namesto da bi sam dvignil glavo in si pomagal. Ko pesnik upira pogled iz sedanjosti v prihodnost, pa se pogloblja tudi v našo preteklost in iz njegove intimne ljubezni do stare slovenske knjige se mu oblikujejo romance z motivi iz Trubarjevih časov (*Dobra letina*, *Ljubljanski zvon* 1912, *Pri belem medvedu* in *Dve maši*, *Slovan* 1914).

Med vojno se narodna budnica predvojnih let začasno umakne vojaški pesmi, ki je po svojem osnovnem razpoloženju tožba po preletu »naši krvi« (*Bojno znamenje, Slovan* 1916), v času deklaracije pa z novo silo plane zopet na dan: kakor da hoče pesnik vsaj z besedo, dokler za dejanja še ni prišel čas, dati duška napetosti, s katero čaka usodnega in odločilnega trenutka.

Bratje, v sedlo, vajeti v dlan:

Drava nas zove, Jadran rjove,
vranci naj skrešejo trde podkove,
bratje – naprej!

Tako se končuje njegova politična poslanica, ki jo je napisal spomladi 1918 in jo kot *Jugoslovansko himno* objavil v mariborski *Straži*. Napovedala je njegovo osvoboditeljsko vlogo v naslednjih dveh letih.

Ko pa se je burna in bogata doba prevratnih dni in koroških bojev umirila, se je znova oglasil Maister pesnik. Na dan so privreli spomin na Malgaja, bridkost ob plebiscitni izgubi večine Koroške, nostalgija po Gospe Sveti, gnev nad krivičnimi mejniki, pa tudi up v nov rod in nov svit. Naravno in sproščeno se tej poeziji o narodovih pravicah in bolestitih pridružuje še tista o naši zemlji. Po bojnem in življenjskem hrupu se je Maister nekoliko odrinjen umiril in v zadnjem desetletju svojega življenja gledal na lepote svoje domovine in jim zapel s silovitostjo in slikovitostjo, kakršne dotlej njegova pesem ni poznala. Nastajala je njegova nova pokrajinska lirika, posvečena Slovenskim goricam in dolensko-notranjskim vedutam, ki jih je poznal iz mladosti in jih užival kot zrel mož.

V mesečini iz gorice

beli se zaspano lice
zidanice.

Viničar že davno spi.

Le veseli striček čriček
še fantuje, piska, vriska
in pritiska:

Letos solnce žge za tri,
kar za tri, za trikrat tri.

Spet bo enkrat dober cviček.

(*Dolenjska poletna noč*)

V svojem štajerskem obdobju je Maister vzljubil Slovenske gorice, drugo našo vinorodno pokrajino, ki mu je bila posebej prirasla k srcu. Njegova slikovita pesem izraža skrite čare te blagoslovljene zemlje: njene šume in trate, njene vinorodne griče z belimi hrami, cerkvami in kapelami.